

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Γ'.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 13 του Φλεβάρη 1903

ΓΡΑΦΕΙΑ 'Οδός Οικονόμου: ἀριθ. 4 — ΑΡΙΘ. 133

ΣΤΟΝ ΨΥΧΑΡΗ

Στῆς ἀκριβοῦς μου Τέχνης τάργαστῆρι
Σοῦ γράφω τὴν πλατεῖά σου ζωγραφιά.
Μὲ τὸ 'Ονειρο τὸ μέγα τοῦ Γιαννίου,
Μὲ τῆς Ζούλιας τὴν τραγικὴ ὁμορφιά.

Τὸ ζωντανὸ λουλούδι, νὰ ἡ Μυριάννα!
Καὶ ἡ Μυροῦλα, πασίχαρη ξωθιά.
Καὶ ἡ Μυριέλλα γυνεὺτρα Βενετσάνα...
Κι' ὁ βουτηχτὴς Ποιητὴς ἀπ' τὰ βαθιά.

Στάργαστῆρι τῆς Τέχνης μου, ἐκεῖ μέσα
Σοῦ γράφω τὴν εἰκόνα σου πλατεῖα.
Τῆς φέρνει κ' ἡ 'Ελένη ἡ πριγγιπέσσα
Μιά μυστικὴ ἀνυπότακτη ἀρχοντιά.

Κάτι λαμπρὸ σὰν τῆς αὐγῆς ταστέρι
Κάποιο σκοτάδι διώχνει ἐκεῖ πυκνὸ.
'Αστράφτει τοῦ Κυροῦλν τὸ μαχαίρι.
Τρέμε, κοπάδι ἀδούλο ἐσὺ καὶ ὀκνὸ!

Τάκρογιάλια γιὰ δὲς τὰ διαμαντένια
Τοῦ Δωδεκανήσου ζερβά δεξιά!
Βλαστομανάει σὲ πλάση γιγαντένια
'Η 'Αγάπη καὶ ἡ Ζωὴ στὴ Μοναξιά.

Τῆς 'Ιδέας τὴν ἀγα ἀνατριχίλα
Τὸ Ταξίδι, σὰν ὄρυμα, ξυπνῶ.
Μοσκοβολᾶν τὰ Ρόδα, καὶ τὰ Μῖλα
Χορταίνουν τὴν 'Αλήθεια τοῦ πεινῶ.

Μὲ τὸ λαὸ τοῦ ὁ Μάγος χρυσὴ βέργα
Κρατώντας, καταβαίνει ἀπ' τὰ βουνά.
Μακριὰ, οἱ μικροὶ καὶ ἐξώνονται τὰ ἔργα,
Παλάτια ἀπὸ λιθάρια παριανά.

Καὶ μέσ' σὲ βάθια πῶς σκοτιδιασμένα,
—'Ακομα δὲν τὸν ξάνοιξε κανεὶς.—
'Ισκιος τοῦ ἀνασηκῶνται ὁλοένα,
Σὰν 'Ελνυπος, ὁ 'Ακρίτας Διγενής!

Κι ἀνάμεσα κι ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἡ θωριά σου.
Δουλεύεται ἀπ' τὰ νύχια ὡς τὴν κορφή,
Ζωὴ κι 'Αγάπη μέσ' στὴ Μοναξιά σου,
Μέσα στὸ χάος τὰμορφο, μορφή!

Στῆς ἀκριβοῦς μου Τέχνης τάργαστῆρι
Θὰ τὴν κρατᾶ παράμερσι ὁ Καιρὸς,
Στὸ παιδί θὰ περᾶσιν ἀπὸ τὸν κύρη,
Σὰν καταχωνιασμένος θησαυρὸς.

'Όσο ποῦ νὰ περάσουν' ἐμεῖς ὅλοι,
Καὶ μιὰ καινούρια 'Ελλάδα ὀνειρευτῇ.
Νὰ φέρῃ στῆς λατρείας τάρταξοδόλι
Τὴν πλατεῖά ζωγραφιά σου τὴν κρυφτή.

Στὸ ναό. Καὶ θὰ μὴ μὲ τίς εἰκόνες
Τῶν ἀξίων ποῦ περάσαν ἀπ' τὴ γῆ
Μὲ τὸ Λόγο καὶ ζοῦνε στοὺς αἰῶνες
Αὐτρωτῆδες καὶ πλάστες καὶ ὁδηγοί.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΔΑΜΑΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

Μοῦ ἔρχονται σωρὸ γράμματα γιὰ τὸ ἔθρο
μου τοῦ «Νουμά» 'Ενώση θὰ πῇ δύναμη. Πρόσ-
μενα μερικὸς ἐπαίνους τουλάχιστο ἀπὸ τοὺς φίλους,
καὶ τί βλέπω; Κάτι «Δὲν ντρέπεσαι!» «Μπράβο
σου!», «Νὰ κατάλογος!», «Τ' πράγματα εἶναι ἀ-
φτά!», «Χαρά στὴ μαλάκα σου!», «'Ασυχώρητο!»,
«'Ο Φωτῆς φαίνεται σὲ θάμπωσε καὶ μὲ τὸ φυ-
ἀλησμόνησε τὸ φων», καὶ ἄλλα τέτοια ἢ πῶς νόστι-
μα ἢ πῶς βρασιάρικα. Χαλάσε ὁ κόσμος, σὰς λέω.
Καὶ γιατί; Γιατί ὁ κατάλογός μου, στὸ Φ, δὲ βάζ-
ει τὸνομα τοῦ Φ. Φωτιάδης, ποῦ μάλιστα μὲ Φ ἀρ-
χίζει δύο φορές!

Πῶς δὲν μπῆκε, οὔτε γὼ δὲν ξέρω νὰ σὰς τὸ
πῶ. Βέβαιον πῶς στὸ χειρόγραφό μου, στὸ πρωτότυ-
πο δὲ λείπει. Δὲν εἶμαι στὴν 'Αθήνα καὶ δὲν προ-
σπαύω νὰ ζητάσω ἀν τὸνομα παράπεσε στὸ ἀντί-
γραφο ποῦ τοὺς ἔστειλα καὶ ποῦ τόκαμε ἄλλος, ἢ
στὸ τυπογραφεῖο, ἢ στὴ διόρθωσι. 'Όπως κι ἂν εἴ-
ναι, πολὺ χαίρουμαι γιὰ τὸ λάθος. Μοῦ ἵναι ἀπὸ
σήμερα τὴν ἐρχομιά, ἔτσι χωρὶς μοναχό του, σὲ
ἰδιαιτέρη θέση, ὅλη δική του, νὰ ταναφέρω τὸ τιμη-
μένο μετ' ὀνομα τοῦ καλοῦ, τοῦ δραστήριου ἀθρώ-
που, τοῦ ἔξοχου γατροῦ, τοῦ ἐξοχώτατου ποῦ γι-
ατρὴν ἀγαπᾶμε ἀνθρώπους, ἀνθρώπους τῆς πρό-
ληψης καὶ τοῦ δασκαλισμοῦ. 'Ο Φωτῆς Φωτιάδης,
μαζὶ μὲ τοὺς γενναίους μας φίλους ἐκεῖ κάτω, τὴν
Πόλιν ἀλάκαιρη κοντέθει νὰ μὰς φωτίσῃ, ὅπως δεί-
χνει δὲ καὶ τὸνομά του. 'Αδικα ὅμως μὲ κατηγό-
ρησαν ποῦ ξέχασα τάχα τὸνομα τοῦ Φωτιάδης. 'Αν
τὸ ξέχασα, δὲν ξέχασα ἓνα, θὰ ξέχασα καμιά πε-
νηνταριά, ἐπειδὴ καμιά πενηνταριά τὸ λίγο λίγο
θὰ ξέχῃ τὸνομα τοῦ γατροῦ μας.

Ξαναπερνώντας καὶ συγκρίνοντας τὸν τυπωμένο
κατάλογο μὲ τὸ χειρόγραφό μου, ἀνακάλυψα καὶ κά-
ποιο δυσάρεστο. χαλνᾷ ὁ λογαριασμός μου, ἐπειδὴ
δὲν εἶναι ὅλοι μαζὶ ἐκατὸ σαράντα, ὅπως τοὺς μέ-
τρησα, παρὰ ἐκατὸν τριάντα ὀχτώ. Σ' ἀπὸ τὴ ἀριθ-
μητικὴ μὰς δὲ φταίνει αὐτὰ, τὰ ὀνόματα ποῦ ἀναγ-

καστήκαμε νὰ φέρουμε ἀμνημόνευτα (κ. Νουμά, ἀρ.
133). Λογαριάζοντας λοιπὸν καὶ κεινὸς ποῦ μὰς
ἀγαποῦνε καὶ δὲν μποροῦνε ἀκόμη νὰ τὸ φανερώ-
σουνε δημόσια, ἔχουμε ἐκατὸ σαράντα τέσσερις.
Πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ὁ Α. Σιμιριώτης (Παναθ.
1903, σ. 488). 'Εκατὸ σαράντα πέντε.

Καὶ τώρα τί νὰ ποῦμε; Νὰ ποῦμε πῶς εἴμαστε
κ' ἐκατὸ σαράντα ἔξη, ἀπὸ νὰ ποῦ τὸν ξανακα-
μαρὴ δημοτικιστῆ, τὸν Ξενοπούλου καὶ μὰς κατα-
στρώνει ἔθρο βωμάλικα στὸ «Νουμά». 'Όσο γρά-
φει τὴ γλώσσα τὴν ἐθνικὴ, ἢ λέει καὶ ἢ μὲ λέει ὁ
Ξενοπούλου ὅτι θέλει. 'Ο Ξενοπούλου ἔχει πνίμα.
ἔχει καὶ ταλέντο. Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια, σὰ νὰ
μὴ βρήκαμε ἀπὸ τὴν φορὰ τὸ κατάλληλον ἀντικεί-
μενο, γιὰ νὰ φανῶνε ὅπως ἔπρεπε ταλέντο καὶ πνί-
μα. Μοῦ ἀποκρίνεται ὁ Ξενοπούλου πῶς εἶναι ὁ
Σουρῆς βουνό, καὶ δὲν τὸ κατάλαβα. Μπορεῖ. Μὰ
δὲ βλέπω καὶ ὁ ἴδιος νὰ μὰς τὸ ξήγησε ἑξαστρα τὸ
τζένιο τοῦ Σουρῆ. 'Απὸ ὅμως ἡ κουδίντα γιὰ βου-
νά, λυποῦμαι ποῦ διχλεῖς ὁ Ξενοπούλου τέτοιον βου-
νό, νὰ κρυβῇ πίσω ἀπὸ τὸν ἴσκιον του. Τόσο κρύβηκε.
ποῦ δὲν ξέρω πῶς καὶ γὼ πῶς νὰ πῶ νὰ τὸν ξε-
τρυπώσω, γιὰ νὰ τοῦ σαρώσω ἔθρο καθὼς τό-
πια. Πρέπει πρῶτα νὰ μὰς γράψῃ ἄλλα καὶ ἄλλα
πολλὰ στὴ γλώσσα μας—καὶ στὴν ποίησίν μας.

Κι ὡς τόσο ἴσως ἔχει δικαίον νὰ συγκαλέῃ τὸ Σου-
ρῆ μὲ βουνό. Καὶ τότες σὰ βουνό καὶ ἔρθηκεν οἱ
δύο του ἐκείνες ἐντεριδιῶδες στὴς «'Αθήνας» («'Αθῆ-
ναι», 24. 25 τοῦ Γενναίου, 1905). Κεῖμας! Πρόσ-
μενα καλῆτερα. Νὰ εἴτανε τουλάχιστο σὲ στίχους!
Θὰ εἴχανε κάπια νοστιμάδα, τὴ νοστιμάδα τοῦ
Σουρῆ. Φοβοῦμαι πῶς καλὰ τὰ εἶπα καὶ ὁ Σουρῆς
δὲν καταλαβαίνει.

'Ο τύπος ὁ ἀθηναῖκος μὲ ἔκαμα τὴν τιμὴ τὴ
μεγάλη νὰ μιλήσῃ κάμποσο γιὰ τὰ ποινῆρατό μου
τῆς ἔθρο. Δημοσίεψε μάλιστα ἡ «'Ακρόπολις», μὲ τὴν
ὀπογραφή τοῦ Ν. 'Επισκοπόπουλου, διὸ στίχους ποῦ
εἶναι καμὰ νὰ τίς ἀξιώθῃ κανεὶς στὴ ζωὴ του.
'Ο «'Αγγελόφορος» (17 τοῦ Γενναίου 1905) ἔβαλε
λόγια χρυσὰ καὶ γιὰ τῆς καὶ γιὰ μένα. Οἱ ἄλ-
λοι μὲ λυπήσανε κατάκαρδα. Χαίρωντας πῶς κατα-
πύστηκα ἐρτασελιδὴ μελέτη, γιὰτὶ δὲ μὲ χαίρε-
τησε ὁ Σουρῆς ἓνα βράδυ. Τὸ εἶπα ἐγὼ ἀπτό. ἴσια
ἴσια γιὰ νὰ ποφύγω τὰ προσωπικά! Δύσκολο, κάπο-
τες καὶ ἄτοπο, ἐκεῖ ποῦ ξεδιαλίζεις τὰ ἔργα ἑνὸς
ποιητῆ, νὰ πᾶς νὰ ψυχολογήσῃς καὶ τὰ καμωματα
τοῦ ἀθρώπου. Μὰ πινελλιά δῶθε καίθε φτάνει γιὰ
ὅσους ξέρουνε καὶ διαβάζουνε. Καὶ τὴν πινελλιά τὴ
ρίχνεις, γιὰ νὰ γίνῃ κάπως ἡ μελέτη σου πῶς σω-
στή, γιὰ νὰ μὴ σὲ κατακρίνουνε κατόπι πῶς σοῦ
ξέφυγε τίποτις. 'Ετσι καὶ γὼ ὑπονόησα μερικὰ. Δὲν
εἶπα πῶς ὁ Σουρῆς δὲ μὲ εἶδε γιὰ τὴ μυωπία του
δὲν τὸν κατηγόρησα· δὲν τὸν κατηγόρησα γιὰ τί-

ποτις' έδειξα μόνο και μόνο πώς εκείνη την ώρα τα μάτια του δεν είχαν και τόση λάβρα. Σήμερα ίσως θα είχα το δικαίωμα να μιλήσω πιο ξέθαφρα. 'Ο καθένας νέτος ανέτος, που λέει κι ο «Ρωμικός». 'Αν είναι δικά του όσα γράφουνε οι «Αθήνες», ο Σουρής έχει στο χαρακτήρα του και κακία, πράμα που δεν είναι νάπορής και που παρατηρήθηκε συχνά σε ποιητάδες, όταν ή ποιήσή τους δεν τους βέει από την καρδιά. 'Όσο τον κολακέψεις, ένοεΐται πώς λόγος δεν υπάρχει να μη θαμάσης την καλοσύνη του. Τώρα δαγκάνει, όχι έμένα, μά ένα φίλο του σεβαστό, και με τρόπο και με λόγια που κρύφιο σκοπό έχουνε να βλάψουνε το φίλο. Κρύφιο, γιατί μοιάζει τόντις μιάν κάποια πονηριά να την έχη μέσα του κρυμμένη, όπως νομίζω κρύφτει και τόνομά του, Τσουρής. 'Ο Σουρής είναι το γνωστό πρόσωπο· θα υπάρχει όμως κ' ένα πιο άγνωστο που λέγεται Τσουρής, και που καμιά φορά φαίνεται, σά χτυπάει άξαφνα έναν ποιητή στο μιστό που παίρνει. 'Αφτά είναι κακά πράματα. Μπορεί να φταίω γω που θυμωσε ο Σουρής· ο φίλος του δεν έφταγε. Μά γιατί πάλε και γω να φταίω; 'Αδολα κι άθωα είπα τη γνώμη μου· κ' ενώ κρότο δεν πρόσμενα, ο κρότος που έγινε μου απόδειξε πώς ή γνώμη μου άφτη δεν είτανε μονάχα δική μου.

ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΗΝΤΑ

Είπαμε παραπάνου εκατό σαράντα πέντε δημοτικιστάδες. Μά δε θα γλυτώσουμε ποτέ με τον κατάλογό μας. Τόσο καλήτερα, γιατί άφτό θα πη πώς μεγαλώνει. Μού κατοφαίνεται όμως που ξέχασα να βάλω μερικά όνόματα, και δε με μέλει σάν είναι φίλοι, έπειδή θα με συμπαθήσουνε. Λυπούμαι που δεν άναφερα κάτι άλλους και θαξέψουνε πώς τόκαμα πίτηδες από παλιά μας προσωπικά. 'Όσοι το θαξέβουνε, άγαμνά με ψυχολογήσανε. Δεν ταιριάζουνε προσωπικά και 'Ιδέα.

'Ιδού λοιπόν οι πέντε που δεν καταλόγισα. Με πολύ δίκιο μου θυμίζει ο Ταγκόπουλος (κ. «Νουμά», έρ. 133, σ. 10, «Δήλωση») τον Πολυλά, που μάλιστα όταν τον είδα στεγνή φορά στους Κορφούς, μ' άποχαίρετσε με τα γλυκά τα λόγια· «Νά με θυμάστε και να μ' άγαπάτε!» 'Αφού έχουμε τον Καλοσυγόρο, δεν μπορεί στον κατάλογό μας να λείψη κι ο Πολυλάς. 'Ο Ταγκόπουλος μου θυμίζει και το Βερόκιο. Βέβαια. Θυμήθηκα και μοναχός μου τον Πολέμη, που και τώρα τελεφαία έβγαλε τόμο ποι-

ήματα στη δημοτική. 'Ο καλός ο άγωνιστής Λάμπης Μόσκος που από τα 1878 πολεμά για την 'Ιδέα, παραπονέθηκε ο ίδιος για την παράλειψη, και θέλει, λέει, το μερτικό του από τις δασκάλικες βρισιές. 'Ανακάλυψα κ' έναν πέμπο, που υπογράφεται Φωκίων Πανός (κ. «Μεταβλήθμιση, Γενάρη, 1905, στίχοι).

Με την άρραβητική τους τη σειρά· Βερόκιο, Λάμπης Μόσκος, Φωκίων Πανός, 'Ι. Πολέμης, 'Ι. Πολυλάς. Έκατόν πενήντα.

'Ελπίζω γλήγορα να προστέσω κι άλλους, γιατί να προστέσω μπορώ· το μόνο που δε γίνεται είναι να αφαιρέσω. Βλέπω και διαμαρτυρηθήκανε δυο τρεις. Τι να κάμω εγώ; Το να είναι κανείς μαζί μας ή να μην είναι, το να με χτυπή ή να μη με χτυπή έμένα, το να γυρέθω σιδεβάσμούς, το να κάνη κόρτε στην καθαρέβουσα, να περιορίζη κατά δικό του σύστημα τη δημοτική, στο ζήτημα, δηλαδή στον κατάλογο, δεν έχει άφτό να πη μήτε πολύ μήτε λίγο. 'Αμα γράφει δημοτική και την ώρα που τη γράφει, δημοτικιστής είναι. Δεν υπάρχει παρά ένας τρόπος να ξεγραφούνε από τον κατάλογό μας· πρέπει να ξεγράφουνε όσα γράφανε· πρέπει, για να σθήσουνε τόνομά τους, τα βιβλία τους να σθήσουνε πρώτα.

'Εμείς κάμποσο μάς άρέσει να γράφουνε 'ισα 'ισα οι αντίπαλοί μας τη δημοτική. Σημαίνει πώς μια μέρα θελήσανε να γράφουνε ζωντανά, σημαίνει πώς βρέθηκε μια μέρα όπου άδύνατο ναποφύγουνε τη δημοτική, όπου τους στάθηκε άναγκαία κι άπαραίτητη. Δέ γνωρίζω διόλου, λ. χ., τον κ. Φωκίωνα Πανό, πιθανό κιόλας για τη γλώσσα ν' έχη άλλη γνώμη από μας, άφού στους στίχους του διαβάζω κάτι δακρυβρέκτους θύρας, τας θύρας μάλιστα, κάτι φθοροποιών τεράτων, και το παράξενο εκείνο το ή του θηλυκού, αντίς οι. Τι πειράζει; 'Όλο το ποίημα δημοτικό. Δημοτικιστής λοιπόν κι ο ίδιος στο ποίημά του άφτό.

Είδα να διαμαρτυρηθούνε και για κάτι άλλη πολύ νόστιμο. Φαίνεται πώς έβαλα και τόνομά ενός δούλου στον κατάλογό μου. Δεν το ήξερα. Χαίρουμε που τόμαθα. Λυπούμαι που δεν μπήκανε και περισσότεροι. Που είναι οι δούλοι να πάω να τους φιλήσω; Που οι φτωχοί, που ο κοσμάκης, που οι μαργακοί, που οι βαρκάρηδες, που οι εργάτες; 'Αμέ; Θαρρούσα εγώ πώς για άάφτους είτανε και των ούρανών ή βασιλεία. Νά 'ισα 'ισα τί μάς χωρίζει από τους δασκάλους. Δεν το καταλάβαινε άκόμη το ζή-

τημα ως τώρα. Θα το νοιώσουνε λίγο λίγο πώς ή γλώσσα δεν είναι για μια ψέφτικη άριστοκρατία, για τα μεγάλα τους τάχα τα μυαλά. 'Η γλώσσα είναι για το έθνος. 'Αφτό είπαμε πάντα κι άφτά λέμε.

ΨΥΧΑΡΗΣ

'Απόσκια και Εφέωτα

Ο ΜΙΣΤΡΑΣ

Στα περιάβλια και πολυθόρυβα μια φορά, άγριοκαθιές κι άμωρόχορτα θέριεψαν τώρα.

Στις σιδερένιες των αλλόγυρων ξώπορτες, που παραστάτες τα λιοντάρια τα χάλκινα, με τις χυτές κ' υπερήφανες χαιτες τους δόξαζαν άλλοτε, άγριοσυμίες τώρα στοίχειωσαν τον βαριό τους ήσμο.

'Από τις ραγισμένες τους καμάρες που χάσκουν στον πύργο ψηλά, τάσημένα σήμαντρα, —ποιός ξέρει από πότε τάχα να σώπασαν;— δεν τρικυμίζουν γνώριμον τον άέρα στην έρημιά πέρα· δεν συγκαλούν στα πλουσιοφώτιστα δώματα τώρα για πολεμόχαρα ξεφαντώματα τα παληκάκια τάντρειωμένα.

'Αντιτυπώντας τάνεμόβροχα στα ξέθωρα άετώματα, ξεφιλίζοντας τους τοίχους άσυγκράτητους οι ρέφτες, χύνουν τάβεστοχώματα στών λιακωτών των ξέφωτων τις μαρμαρένιες στρώσες, που άκόλαστοι άπλώνουνται οι μισοί και θρέφονται εκεί μούχλες και λειχήνες.

Το σχαντερό το μολυντήρι σέρπει την κοιλιά του ξώσαρκη στα περιστρώγγυλα κεφαλονόλωνα, και στα σγουρά τα πολυτέλεια που νοτισμένοι οι μαρμαρένιοι γόφοι θρέφουνε μονάζοντας, σιάνει καρέρι επίβουλο σ'ιδν φοφημιών την τραγουδίστρα τη θρασόμυγα.

'Απ' άστράχα ο άσπράχμ κ' από γωνιά σε κόχη, μες τις πηχτές άράχνες ο ρημοπόντικας περιδιαβάζοντας, κουφώνει επίμονα τους τοίχους, μασάει τις ξυλοδεσιές άδιάκοπα, τρίβει τα βυζαντινά στολίδια, καταλυτής άνέμποδος για κάθε τι που τύχει μπρός στο δόντι του.

Τρίζουνε στα γδαρμένα τα μαδέρια οι σάρκες· στα γυμνά ράφια οι γυβλλοί κρατούν το μοιρολόι του χαλασμού· στα ξερομαχημένα, τα σμεβρά πορτο-

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ»

ΥΠΟΛΗΨΗ

Δύο ράχες ψηλές και καταφυτεμένες έμοιγαν τα ριζά τους σ' έναν λάκκο που οι Σκαφιδακιώτες τον ώνόμαζαν 'Αγρινάπη. Μά ο λάκκος άληθινά δεν ήτουν άγρίωμα. Το ένα και άλλο πλευρό του έρροβούσαν προς τη θάλασσα, άπότομα λίγο, γιομάτα παλαιές έληές δίκλωνες και τρίκλωνες, πουχαν τρύπες και κόμπους στο χοντρό στριμμένο κορμό τους, και που έχυναν προς τον ούρανό, παίζοντας με το γαλάζιο του χρώμα, άπειρα φύλλα σταχτιά και μαυροπράσινα. Κι' ο κατήφορος ήτουν όλος στρωμένος με βράχια ξερά, κίτρινα από το περασμένο καλοκαίρι, τσακισμένα και χαλασμένα, που έσυπόνταν δλονένα, κάνοντας τόπο στα καινούρια που άχνοπρίσινε έβλάσταιναν τώρα, και που έμελλαν με την άνοιξη να ξανανώσουν την όψη της γής. 'Εδώ και στες σφαλές οι βάτοι, γιομάτοι μούρα μούρα και κόκκινα, έπερίπλεκαν κ' έμ-

πέρδευαν τα μακρυά άγκαθερνά κλαδιά τους και άνακατονόνταν με τους σμιλάγκους, που έκρεμούσαν τον κρέμεζο καρπό τους, παρόμοιο σε σταφυλιού κοκκινότατα τσαμπιά, και στα ξέφωτα στην όψη της άνοιξαν τα βούκυθρα, τα χρυσολούλουδα και οι άσπροι άζωγέροι. 'Ολούθε έβλιαζαν πρόβατα· άπην κάπου ένα βώδι έμούγγριζε, κάπου ένα γίδι σκαρφαλωμένο σε μια έληά της έτρωγε τα φύλλα. Μια μικρή βρύση έτρεχε κρυμμένη σε μια σούδα κ' έχυνε το νερό της στο πέλαγο.

Σ' άφτόν τον έλαιώνα πολλές γυναίκες και κοπέλλες του χωριού έρχόνταν να βοσκήσουν τα ζά τους, κ' έπερνούσαν αούτο όλη την ήμέρα. Δυο έκαθόνταν στη ρίζα μιανής έληάς, που ένας κισός την είχε σφιχταγκαλιάσει, κ' έτραγουδούσαν τα τραγούδια της άγάπης· σ'ένα σκοπό φιλό καιμονότονο. 'Ηταν νέες κ' οι δύο, στην ιδιχ ήλικία, κι άμορφούλες. Μαρία ή μία, Κατερίνα ή άλλη. Τούτη ήταν καλοντυμένη, παστρικά, με καινούριους πεδμούς, ενώ ή Μαρία ήταν ξεπόλητη, με φουστάνι σκισμένο στο γύρο και με μπόλια λερωμένη στο κεφάλι· ήταν φτωχιά ή μία, από σπύτι νοικοκυρεμένο ή άλλη. Και ή διαφορά έφαινόταν και στα σουσούμια τους· ή καλοστεκάμενη ήταν θερμμένη, παχουλή, ροδοκόκκινη· ή φτωχιά λιγνή και σουρω-

μένη· αλλά το μαύρο της μάτι έδγαζε της νεότητος το σπιθοβολισμό.

'Ο ήλιος έμεσημέριαζε, και οι κορασιές έσωναν ένα δίστιχο σέροντας δυο έδονόνταν τον ύστερο ήχο. Κ' ή Μαρία, παύοντας το τραγούδι, είπε της συντρόφισσάς της:

«Νά στρωνόσουμε τα ζά μας».

«'Όχι» της άποκρίθηκε ή άλλη· «έχουν άκόμα βοσκή· αλλά να φάμε έμείς· είναι άργά». 'Η Μαρία κατίβασε το βλέφαρό σά να εντρεπόταν και δεν άποκρίθηκε· κ' ή Κατερίνα που άμέσως κατάλαβε την αίτία τού διαταμού της, έπρόσθεσε χαμογελώντας σπλαχνικά:

«Τί έφερεις μαζί σου;»

«'Ψωμί μονάτο· και ξερό κ' εκείνο» άποκρίθηκε άναστενάζοντας «έχουμε φτώχεια πολλή σπύτι».

«Και γω το ίδιο» είπε ή άλλη αμά μου δώσανε και λίγες έληές και κομμάτι τυρί· τα τρώμε άγτάμας»

«'Όπως θέλεις».

Και ξεδίπλωσαν κ' οι δυο τα πανιά τους, όπου είχαν φυλαμένο το γιώμα τους κι άρχισαν να τρών· μ' όρεξη προσέχοντας να παίρνουν όμοιες χαψιές για να μοιράζεται άδερφικά το φαητό.

Και ενώ έτρωγαν ήσυχα ή Κατερίνα έριξε τρο-